

POŻEGNANIA

Henryk Jurkiewicz 1926–2012

Dotarła do nas nader smutna wiadomość, że 26 listopada 2012 r. zmarł emerytowany prof. zw. dr hab. Henryk Jurkiewicz, wybitny geolog, badacz Karpat, przedgórze Karpat, Gór Świętokrzyskich i niecki miechowskiej. Był On także utalentowanym nauczycielem akademickim, organizatorem życia i działalności naukowej oraz społecznikiem. Jego śmierć zamyka ważny okres geologicznych badań regionalnych, których był twórczym inicjatorem i wykonawcą.

Profesor Henryk Jurkiewicz urodził się 27 lutego 1926 r. w Glichowie, położonym w północno-wschodniej części Beskidu Makowskiego. Był więc góralem, człowiekiem wrażliwym, ale twardym i nadzwyczaj konsekwentnym w działaniu, kochającym nade wszystko przyrodę i ludzi. Te cechy pielęgnował i nigdy ich nie zatracił w swoim niełatwym życiu.

Szkołę powszechną Profesor ukończył w rodzinnym Glichowie, a trzy klasy gimnazjum na tajnych kompletach podczas okupacji niemieckiej. Jako siedemnastoletni chłopiec został pojmany przez Niemców i wywieziony do obozu pracy przymusowej w Krakowie Płaszowie, skąd jednak udało mu się szczęśliwie zbiec. Maturę zdał w 1948 r. w Krakowie i wybrał studia geologiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego, które ukończył w 1952 r.

Pierwszą pracę zawodową Henryk Jurkiewicz podjął w Przedsiębiorstwie Poszukiwań Naftowych w Krakowie (PPN) rok przed uzyskaniem dyplomu. Zatrudniono Go tam na stanowisku asystenta geologa z zadaniem kartowania geologicznego we wschodniej części Bieszczad. To zadanie kontynuował też po uzyskaniu dyplomu, ale głównie zajmował się wówczas projektowaniem otworów wierceń naftowych i dokumentowaniem petrograficzno-litologicznym, chemicznym oraz paleontologicznym ich treści rdzeniowej dla celów stratygrafii. Bogate materiały, zebrane podczas tych prac, posłużyły Z. Obuchowiczowi (1957) za podstawę rozpoznania w Centralnej Depresji Karpat warstw krośnieńskich pod kątem występowania bituminów.

W 1954 r. Profesora przeniesiono do oddziału PPN w Krośnie. Powierzono Mu kierownictwo laboratorium mikropaleontologicznego, które było przystosowane do pracy na potrzeby przemysłu naftowego (ekspertyzy stratygraficzne osadów z wierceń prowadzonych w Karpatach). Laboratorium wkrótce przemieszczono do Jasła (1955 r.) i poszerzono jego zakres działania o analizy mineralogiczne, petrograficzne oraz chemiczne. Działające pod kierunkiem Profesora laboratorium przyczyniło się niebawem do odkrycia i udokumentowania złóż ropy naftowej i gazu ziemnego na przedgórzu Karpat oraz w Karpatach nowych.

Niespożyta inwencja twórcza Henryka Jurkiewicza w okresie pracy w górnictwie naftowym zaowocowała nie tylko udokumentowaniem ważnych złóż bituminów, ale również znacznym poszerzeniem wiedzy paleogeograficznej, tektonicznej i stratygraficznej o Karpatach oraz ich przedgórzu. Wskazuje na to twórcza sukcesja Profesora z tego okresu. Są to wnikliwie opracowane ekspertyzy stratygraficzne dla otworów geologicznych (600 ekspertyz), projekty wierceń z dokumentacją złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, schematy i syntezę stratygraficzne fliszu ciężkowickiego oraz zalegającego *in situ* miocenu w strefie

brzeżnej Karpat. W tych twórczych dokonaniach szczególną rolę odgrywał bogaty materiał paleontologiczny, pozyskany, oznaczony i usystematyzowany przez H. Jurkiewicza.

Ważne z punktu naukowo-poznawczego materiały Profesor systematycznie publikował w czasopismach periodycznych i wydawnictwach branżowych. Z prac tych wynika, że jako pierwszy w Polsce udowodnił występowanie otwornic na wtórnym złożu, określając ich skład gatunkowy w warstwach krośnieńskich – inoceramowych i czarnorzeczki. Opisał też (z P. Karnkowskim) inne przypadki ich występowania w warstwach magurskich i podmagurskich, gdzie dotychczas nie były znane, a także zaprezentował poziomy otwornicowe paleogenu jednostki śląskiej. Henryk Jurkiewicz w publikacjach opartych na rozpoznanej inwentarzu otwornic dowiódł również występowania paleocenu w jednostce skolskiej Karpat. Ponadto wyróżnił w Karpatach i opisał w pełni nowy gatunek otwornicy *Glomospira* (Grzybowski), który przyjęto w nauce światowej za formę przewodnią dla pogranicza kredy i paleocenu. Gatunek ten został wyeksponowany w Muzeum Przyrodniczym w Londynie z nazwiskiem Jurkiewicza, jako jego odkrywcę. Okres działalności naukowej Profesora w przemyśle naftowym zamyka obszerne studium paleontologiczne pt. „Otwornice paleogenu polskich Karpat Środkowych”, za które Rada Naukowa Państwowego Instytutu Geologicznego przyznała Mu w 1961 r. tytuł naukowy doktora. Prace H. Jurkiewicza z tego okresu, dotyczące otwornic i ich zastosowania w stratygrafii, są znane i cytowane w literaturze na całym świecie.

W latach 1961–1978 Profesor pracował w Oddziale Świętokrzyskim PIG w Kielcach i pełnił funkcję zastępcy dyrektora. W swoich badaniach koncentrował się na zagadnieniach litologicznych, stratygraficznych i strukturalnych antyklinorium świętokrzyskiego oraz na jego bliskim i dalszym obrzeżeniu mezozoicznym ze szczególnym uwzględ-

nieniem niecki miechowskiej. Te zagadnienia, oprócz aspektów *sensu stricte* naukowych, rozpatrywał też w kontekście warunków dla możliwości występowania w nich bituminów ciekłych i gazowych. Na bazie Jego koncepcji i pod Jego nadzorem opracowano łącznie 6 dużych projektów regionalnych badań geologiczno-wiertniczych, w których założono wykonanie aż 30 głębokich otworów. Założenia tych projektów Profesor sukcesywnie realizował z zespołem, co zaktywizowało, w różnych częściach Małopolski, regionalne badania geologiczne, kontynuowane po dzień dzisiejszy.

Wyniki prowadzonych prac wniosły do wiedzy geologicznej o osadach pokrywowych i wglębnej budowie Małopolski wiele nowych, nieznanych elementów. Są to rozpoznane warunki litostrukturalne mezozoiku i paleozoiku pod kątem występowania i migracji w nich bituminów, bogaty inwentarz otwornic z nowymi zespołami i gatunkami, dający podstawę dla wiarygodnej stratygrafii oraz regionalnych korelacji, a także rozpoznana – w takim stopniu po raz pierwszy – budowa litologiczna i strukturalna paleozoiku w podłożu mezozoicznym niecki miechowskiej z rekonstrukcją paleogeograficzną i oceną roli w tych zdarzeniach dyslokacji Pilicy.

Pozyskiwane w tych badaniach materiały H. Jurkiewicz sukcesywnie publikował w zeszytach Profili Głębokich Otworów Wiertniczych PIG. Pod Jego redakcją i z Jego współautorstwem ukazało się 18 takich zeszytów. Ponadto, tylko w okresie pracy w PIG, opublikował w periodykach naukowych i innych wydawnictwach branżowych, jako pokłosie realizowanych projektów, około 85 artykułów i rozpraw. Jedną z tych publikacji o charakterze kompleksowego studium regionalnego, pt. „Budowa geologiczna podłoża centralnej części niecki miechowskiej”, wydrukowana w Biuletynie Geologicznym nr 283, była podstawą przyznania Mu w 1973 r. przez PIG stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie geologii. Profesor w tym czasie wykonał również blisko 200 ekspertyz stratygraficznych dla osadów od permu po kredę włącznie, ujawnionych profilami wiertniczymi głównie w Górach Świętokrzyskich. Na kongresach, konferencjach i sympozjach, krajowych i zagranicznych, wygłosił blisko 50 problemowych referatów. Uczestniczył też sukcesywnie w różnych komisjach ds. ropy naftowej i gazu ziemnego w kraju i za granicą, recenzował geologiczne projekty badawcze oraz wykonywał recenzje wydawnicze. W ramach działalności w Polskim Towarzystwie Geologicznym w Oddziale Świętokrzyskim organizował szkoleniowe wyjazdy naukowe dla geologów w różne regiony Polski i Europy. Różnorodny, często unikatowy dorobek H. Jurkiewicza podczas pracy w PIG, zapewnia Mu już poczesne miejsce w polskiej geologii. Profesor, pracując nadal w PIG, zatrudnił się jesienią 1972 r. na niepełnym etacie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach (obecnie Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego). Był organizatorem i kierownikiem Pracowni Zoologii w Instytucie Biologii oraz – rok później – organizatorem i kierownikiem Pracowni Geologii i Gleboznawstwa (późniejszy Zakład Podstaw Geologii) w Instytucie Geografii. Prowadził w tych jednostkach wykłady, wykłady monograficzne i seminaria licencjackie oraz magisterskie. Po rozwiązaniu umowy o pracę z PIG i Jego przejściu na pełny etat do Instytutu Geografii, rektor powołał Go na stanowisko wicedyrektora ds. naukowych tego instytutu, a w 1981 r. na dyrektora. W 1978 r. objął On, na okres roku, kierownictwo Centralnego Laboratorium Naftowego w Wołominie z zadaniem przygotowania organizacyjnego i technicznego tej jednostki do podjęcia plano-

wych prac na potrzeby przemysłu naftowego. Natomiast w 1981 r., w trudnym okresie stanu wojennego, społeczność akademicka powierzyła Proesorowi funkcję rektora uczelni, którą pełnił przez całą kadencję (do 1984 r. włącznie).

Henryk Jurkiewicz, niezależnie od dydaktyki i pełnionych funkcji, kontynuował w regionie świętokrzyskim intensywną działalność badawczą. W grupie opublikowanych w tym okresie prac na uwagę zasługuje monumentalne dzieło, wykonane we współautorstwie z J. Woińskim, pt. „Mapa Geologiczna Polski w skali 1 : 200 000 z mapami podstawowymi w skali 1 : 50 000 w wersji zakrytej i odkrytej”, arkusze Tarnów i Mielec. Dzieło to syntetyzuje regionalne badania geologiczne w obrazie kartograficznym i w analizie tekstowej. Profesor stworzył też w Instytucie Geografii zespoły badawcze ds.: inwentaryzacji surowców mineralnych z wykorzystaniem ich na potrzeby lokalne w gminach województwa świętokrzyskiego oraz zespół do szczegółowego kartowania geologicznego. W tych zespołach, pod Jego kierunkiem, wykonano monografie surowcowe dla ośmiu gmin i cztery arkusze „Szczegółowej mapy geologicznej Polski w skali 1 : 50 000”, arkusze: Wierzbica, Szydłowiec, Radom, Przytyk. W dorobku tych zespołów są także liczne dokumentacje i ekspertyzy z zakresu ochrony i kształtowania środowiska oraz inne opracowania analityczne, ważne dla nauki i gospodarki w regionie. Aby ułatwić publikowanie gromadzonych wyników badawczych, H. Jurkiewicz utworzył instytutowe zeszyty naukowe: „Kieleckie Studia Geograficzne”, a ponadto, w miarę rozwoju potencjału badawczego, „Prace Instytutu Geografii AŚ w Kielcach”.

W działalności Profesora ważną domenę stanowiła działalność dydaktyczna. Początkowo był On związany z kształceniem młodzieży w technikach branżowych: naftowej i geologicznej, a później – młodzieży akademickiej na kierunkach: biologia i geografia, a na uczelni niepaństwowej – geoturystyka. Był nauczycielem o gruntownej i głębokiej wiedzy, cierpliwym i życzliwym wymagającym, szanował studentów i młodszych współpracowników. W swojej działalności nauczyciela akademickiego wypromował ponad 130 licencjatów, 260 magistrów geografii i biologii oraz 7 doktorów nauk geologicznych. Był też recenzentem kilkunastu rozpraw doktorskich i trzech habilitacyjnych oraz wykonał trzy oceny dorobku naukowego na tytuł profesora. Ponadto był autorem programów dydaktycznych, opinii i ekspertyz naukowych dla gospodarki oraz autorem podręczników i skryptów akademickich z paleontologii i geologii dynamicznej oraz regionalnej.

Całokształt Jego naukowego i dydaktycznego dorobku zadecydował o przyznaniu Mu w 1981 r. tytułu profesora nadzwyczajnego, a w 1991 r. – profesora zwyczajnego. Profesor był także uhonorowany nagrodami rektora, ministra edukacji narodowej oraz odznaczeniami resortowymi i państwowymi: Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz honorową odznaką – „Zasłużony dla Polskiej Geologii”.

Profesor Henryk Jurkiewicz, wspaniały człowiek z niepożytą pasją twórczą i wrażliwością, opuścił nas na zawsze! Będzie Go bardzo brakowało nie tylko Rodzinie, ale także przyjaciółom, kolegom, współpracownikom oraz młodzieży akademickiej. Wartości, które tworzył w swoim życiu, pielęgnował i pozostawił, będą trwać w naszej pamięci i świadczyć o nieprzemijalności Jego twórczego wysiłku.